

STALIZNIZM W POLSCE 1948 – 1956

Stalinizm określenie typu scentralizowanej dyktatury wprowadzonej przez Józefa Stalina w ZSRR, która stanowiła połączenie marksizmu, leninizmu, kultu jednostki Stalina. Okres rządów Stalina (1924 – 1953). W Polsce okres stalinowski to lata 1948 – 1956, kiedy to wprowadzono we państwie polskim system rządów wzorowany na systemie radzieckim. Okres ten zamykają wydarzenia 1956 r.

Cechy stalinizmu:

- wprowadzenie systemu hegemonicznego,
- rozwój systemu bezpieczeństwa państwowego, który stał na straży ustroju
- eliminacja przeciwników politycznych, podziemia niepodległościowego i tych, którzy nie zgadzali się z przyjętą ideologią
- ujednoczenie wszystkich organizacji społecznych i młodzieżowych, podporządkowanie ich jednej ideologii,
- w sztuce i literaturze wprowadzenie socrealizmu (realizmu socjalistycznego),
- walka z Kościołem katolickim,
- wprowadzenie systemu gospodarczego wzorowanego na systemie radzieckim
- całkowite uzależnienie się od ZSRR ,
- nie przestrzeganie praw i swobód obywatelskich

1. Ustanowienie stalinizmu w Polsce

a) wprowadzenie nowego ustawodawstwa

- **19.02 1947 r.** uchwalona została **Mała Konstytucja**, ustawa o ustroju i zakresie działania najwyższych organów państwa:
 - wprowadzono nowy organ władzy – Radę Państwa – przejęła funkcje Prezydium KRN, łączyła uprawnienia władzy ustawodawczej i wykonawczej; Rada kierował prezydent
 - rozszerzała uprawnienia władzy wykonawczej – prezydenta i rządu.
- 22.02,1947 r. – ustawa „o postrzeganiu i rozwijaniu praw i swobód demokratycznych” – prawa nie mogą być nadużywane na szkodę państwa ludowego;
- znaczenie nowego ustawodawstwa – ograniczenie uprawnień sejmu, wprowadzenie obcych polskiej tradycji instytucji (wzorowanych na ZSRR), łamanie konstytucji z 1921 r.
- rząd uzyskał uprawnienia ustawodawcze – mógł wydawać dekrety z mocą ustawy z pominięciem Sejmu.

b) wprowadzenie systemu hegemonicznego — eliminacja opozycyjnych partii politycznych, ujednoczenie ruchu robotniczego i podporządkowanie mu innych partii.

- zjednoczenie ruchu robotniczego: 15 – 21.12.1948 r. – zjazd zjednoczeniowy PPR i PPS. Z połączenia Polskiej Partii Robotniczej (PPR) i Polskiej Partii Socjalistycznej (PPS) powstała **Polska Zjednoczona Partia Robotnicza (PZPR)**. Z partii usunięto wszystkich opozycjonistów. W PZPR przeważali działacze PPR. Było to szczególnie widoczne we władzach. W Biurze Politycznym stosunek PPR do PPS wynosił 3:1, a w terenowych organizacjach partyjnych 2:1. Przewodniczącym PZPR został **Bolesław Bierut**. Skład Biura Politycznego: Jakub Berman, Franciszek Joźwiak, Hilary Minc, Stanisław Radkiewicz, Marian Spychalski, Roman Zambrowski, Aleksander Zawadzki. Z byłej PPS do Biura Politycznego weszli: Józef Cyrankiewicz, Adam Rapacki i Henryk Świątkowski.
- zjednoczenie ruchu ludowego: 27.11.1949 r. – Kongres Jedności Ruchu Ludowego powołał **Zjednoczone Stronnictwo Ludowe (ZSL)** . prezesem Rady Naczelnej został **Józef Niećko**, prezesem Komitetu Wykonawczego – Władysław Kowalski. Było to możliwe po rozłamie PSL we wrześniu 1949 gdy wyodrębniła się PSL – Lewica i po opuszczeniu kraju przez Stanisława Mikołajczyka obawiającego się aresztowania. Lewicowi działacze z Józefem Niećką przejęli kontrolę nad kierownictwem partii. Doszło do połączenia PSL, PSL – Lewicy i SL. Nowa partia – ZSL - uznało hegemoniczną rolę

- PZPR, przyjęło zasadę „zaostrożenia walki klasowej wraz z rozwojem rewolucji” – odrzucono tradycje polskiego ruchu ludowego.
- **SD** – we wrześniu 1948 r. **Stronnictwo Demokratyczne** określiło się jako stronnictwo niezależne, reprezentujące interesy zamożnego mieszczaństwa. Pod wpływem lewicowego skrzydła partii w październiku 1948 r. SD uznało hegemoniczną rolę partii robotniczej w budowie socjalizmu. Wysłunięto tezę o wyższości gospodarki spółdzielczej nad indywidualną, opowiedziano się za stopniowymi zmianami przeprowadzonymi na zasadzie dobrowolności;
 - SP – Stronnictwo Pracy zawiesiło swoją działalność w Lispu 1950 r. Część jego członków wstąpiła do SD.

PZPR skupiała pełnię władzy, a ZSL i SD były całkowicie jej podporządkowane. Pozostawienie tych partii miało przekonać społeczeństwo o pluralizmie politycznym rządów komunistycznych

c) ujednoczenie ruchu młodzieżowego – 22.07.1948 r. – połączenie OM TUR , ZMW RP „Wici” w **Związek Młodzieży Polskiej (ZMP)**. Częścią autonomiczną ZMP został Związek Akademicki Młodzieży Polskiej (ZAMP) (OM TUR – Organizacja Młodzieżowa Towarzystwa Uniwersytetu Robotniczego ZMW RP „Wici” – Związek Młodzieży Wiejskiej RP„Wici”)

d) utworzenie licznych organizacji podporządkowanych partii:

- Zrzeszenie Studentów Polskich
- Liga Przyjaciół Żołnierza
- Liga Kobiet
- Towarzystwo Przyjaźni Polsko – Radzieckiej

e) 1948 – wprowadzenie ustawy o przymusowej pracy i szkoleniu wojskowym młodzieży od 16 do 21 roku życia, podczas której młodzież była poddawana nasilonej indoktrynacji – celem – wychowanie młodzieży w duchu socjalistycznym

f) umocniono system bezpieczeństwa państwowego poprzez rozbudowanie Milicji Obywatelskiej, podporządkowanie wywiadu i kontrwywiadu Głównemu Zarządowi Informacji, podporządkowanie systemu bezpieczeństwa radzieckiej kontroli (radzieccy oficerowie sprawowali najważniejsze funkcje w polskim wojsku, milicji, wywiadzie, służbie bezpieczeństwa np. dowódcą Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego MBP był gen. Lalin). MBP zajęły się zwalczaniem przeciwników nowego ustroju politycznego – utworzono Komisję Specjalną MBP do zwalczania prób zmiany polityki bądź ustroju wewnątrz państwa. W 1949 r. ministrem obrony narodowej został marszałek Rokossowski oddelegowany przez Stalina do służby w wojsku polskim.

g) zmiany w sadownictwie :

- w 1949 r. wprowadzono instytucję ławników ludowych jako czynnika społecznego
- w 1950 r. podporządkowano prokuraturę władzy wykonawczej. Miała ona odąd chronić ustrój i ludowy porządek prawny
- w Polsce obowiązywało ustawodawstwo represyjne: dekret „o wyłączeniu ze społeczeństwa wrogich elementów”, dekret „o powołaniu Komisji Specjalnej do Walki z Nadużyciami i Szkodnictwem Gospodarczym”, dekret „o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa” . W 1946 r. utworzono Najwyższy Trybunał Narodowy, który sądził osoby odpowiedzialne za klęskę wrześniową i „faszyzację” życia państwa.

f) reforma administracyjna państwa – 1950

Wprowadzono system rad narodowych (od rady osiedlowej przez dzielnicową, miejską, gminną, powiatową po wojewódzką). Wszystkie rady były podporządkowane władzy centralnej – Radzie Państwa, która zastąpiła wójtów, burmistrzów, starostów czy wojewodów. **Zniesiono więc samorząd terytorialny.**

2. Represje wobec opozycji.

a) represje stosowano wobec:

- żołnierzy AK,
- żołnierzy Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie, którzy powrócili do kraju,
- przedwojennych pracowników administracji,
- ziemian,
- inteligencji,
- przedstawicieli Kościoła katolickiego,
- opozycji politycznej,
- przedwojennych oficerów.

b) stosowano następujące metody:

- masowe aresztowania,
- terror i procesy pokazowe,
- szantaż,
- zastraszanie,
- stosowanie odpowiedzialności zbiorowej
- usuwanie osób niewygodnych z pracy i pozbawianie ich środków do życia

W 1950 r. zwolniono z armii wszystkich przedwojennych oficerów. Aresztowano ok. 1,5 tys. pod zarzutem pracy na rzecz obcego wywiadu, oskarżano żołnierzy AK o współpracę z Niemcami, a następnie organizowano procesy pokazowe (np. proces gen. Stanisława Tatara i gen. Jerzego Kirchmayera – 1951 r.). Ogółem wytoczono 47 mniejszych procesów, w których wydano 91 wyroków, w tym 37 wyroków śmierci. 19 z tych wyroków wykonano. Ludzi niewygodnych mordowano bez wyroku sądowego, m.in. płk. Aleksandra Krzyżanowskiego, księdza Zygmunta Kaczyńskiego (redaktora „Tygodnika Warszawskiego”), płk. Wacława Lipińskiego, znakomitego historyka wojskowości. Wypowiedziano wojnę podziemiemu niepodległościowemu – zlikwidowano wyższych dowódców AK, rozbito takie organizacje jak „**NIE**”, **WiN** (Wolność i Niezawisłość – do 1952 r.), Narodowe Zjednoczenie Wojskowe (**NZW**) i Narodowe Siły Zbrojne (**NSZ**). Stracono Przywódców NSZ i NZW. Opozycyjnych polityków Stronnictwa Narodowego, Stronnictwa Pracy czy Polskiego Stronnictwa Ludowego umieszczano w obozach pracy, których istniało około 97. Najbardziej znane z nich to obozy w Krześlinowie, Nowinach, Poniatowej, Skrobowie koło Lubartowa, Sikawie koło Łodzi, w Mysłowicach. W 1949 r. przebywało w obozach około 9 tys. osób.

3. Sztuka i nauka stały się narzędziem propagandy i indoktrynacji

- upaństwowiono teatry i kina, które wprowadziły odpowiedni dla mas repertuar
- radio, prasa, film zostały podporządkowane państwu i szerzyły obowiązkową ideologię
- wprowadzono cenzurę
- zagłuszano polskojęzyczne radiostacje zachodnie
- propagowano kulturę radziecką
- zlikwidowano prywatne wydawnictwa, które zastąpiono spółdzielniami: wydawniczymi: „Książka”, „Wiedza”, „Czytelnik”,
- wprowadzono **socrealizm** do filmu, sztuk pięknych (malarstwo, rzeźba, muzyki – gloryfikowanie pracy fizycznej, przedstawianie bohaterów komunizmu, sztuka ludowa była promowana)
- naukom humanistycznym narzucono ideologię marksistowską; socjologia, politologia; filozofia została podporządkowana ideom Marksa, Lenina, Stalina
- zafałszowywano źródła historyczne w duchu marksistowskim,
- wprowadzono cenzurę prac naukowych – zwalczanie poglądów sprzecznych z ogólnie przyjętymi
- nauka i sztuka miały kształtować nowych obywateli; była skierowana do najniższych warstw społeczeństwa – robotników i chłopów. Polska miała być

państwem robotniczo – chłopskim. Skutkiem było praktyczne zlikwidowanie analfabetyzmu poprzez naukę dorosłych.

4. Konstytucja z 22.07.1952 r. Polska stała się Polska Rzeczypospolita Ludowa (PRL).

a) zasady ustroju socjalistycznego:

- Polska krajem demokracji ludowej, w którym władza należy do „ludu pracującego miast i wsi”,
- gospodarka PRL opierała się na „uspołecznionych środkach produkcji i monopolu państwa w handlu zagranicznym”. Konstytucja nie precyzowała pojęcia własności prywatnej,
- Konstytucja znosiła trójpodział władzy.

b) organy władzy państwowej

- **Sejm** – jednoizbowy wybierany na kadencję 4-0 letnią w wyborach czteroprzymiotnikowych. Prawa wyborcze przyznano wszystkim obywatelom – czynne prawo wyborcze od 18 roku życia, a bierne od 21. Kandydatów na posłów mogły zgłaszać organizacje polityczne. Sejm powoływał rząd, posiadał najwyższą władzę (tylko na papierze)
- **Rada Państwa** – łączyła uprawnienia władzy ustawodawczej i wykonawczej. Ratyfikowała i wypowiadała umowy międzynarodowe, mianowała polskich przedstawicieli za granicą, przejmowała kompetencje Sejmu między sesjami, zarządzała wybory, posiadała zwierzchnią władzę nad radami narodowymi
- **radę narodowe** – system rad ułożony hierarchicznie; były organami administracji państwowej; wybierano je na 3 lata
- **sądy** – nie były niezależne, ich zadaniem była ochrona ustroju Polski, prokuratura była organem władzy – Prokurator Generalny był odpowiedzialny przed Radą Państwa.

c) Konstytucja z 1952 r. :

- zawierała bardzo dużo ogólnych sformułowań, które można było dowolnie interpretować,
- nie precyzowała trybu funkcjonowania sejmu i kompetencji poszczególnych organów władzy (kompetencje te się zacierały),
- nie określała zasad odpowiedzialności ministrów,
- nie precyzowała trybu zgłaszania kandydatów na posłów,
- Konstytucja ta była narzędziem w rękach władzy.